

РОЗВИТОК ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

DEVELOPMENT OF LAW IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES: THE MAIN DIRECTIONS AND TRENDS

Хаустова М.Г., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії та філософії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті надана характеристика впливу процесів глобалізації на сферу права, зокрема на правові сім'ї та їх еволюцію, національні системи права та їх взаємодію, на загальну теорію та методологію вивчення права, внутрішні процеси, які відбуваються у праві, та розвиток міжнародного права. Аналізується ряд основних тенденцій в еволюції права в епоху глобалізації: підвищення універсалізації та уніфікації права, більш широке використання принципів права, ріст значення суддівського права та судового прецеденту, розширення права та держава, джерела права, суддівське право, права людини і громадянина.

Ключові слова: глобалізація, право, правові сім'ї, національні правові системи, універсалізація права, методологія, загальна теорія права та держава, джерела права, суддівське право, права людини і громадянина.

В статье дана характеристика воздействия процессов глобализации на сферу права, в частности, на правовые семьи и их эволюцию, национальные системы права и их взаимодействие, на общую теорию и методологию изучения права, внутренние процессы, происходящие в праве, и развитие международного права. Анализируются ряд основных тенденций в эволюции права в эпоху глобализации: возрастание универсализации и унификации права, более широкое использование принципов права, рост значения судейского права и судебного прецедента, расширение прав человека и гражданина.

Ключевые слова: глобализация, право, правовые семьи, национальные правовые системы, универсализация права, методология, общая теория права и государства, источники права, судейское право, права человека и гражданина.

The article gives a description of the influence of globalization processes on the sphere of law, in particular on legal families and their evolution, the national systems of law and their interaction, on the general theory and methodology of the study of law, internal processes that take place in the law and the development of international law.

It has been determined that globalization, which received a powerful impetus in the second half of the 20th century, involves an assessment of heterogeneous processes not only in economic relations, but also in the field of politics, law, culture, morality, the whole complex system of relations that arise in the modern world. between participants in international communication. Globalization is the process of creating a single, interconnected world in which peoples are not separated from each other by the usual protectionist boundaries, which simultaneously impede their communication, and which protect them from disorderly external influences. In this case, we are talking not only about the impact of globalization on the national legal systems of individual countries or regions, but also on the impact of global processes on the legal systems of the world community as a whole.

The legal scientific literature states that "globalization significantly influences the transformation, change and modernization of state-legal institutions, norms and relations at the global, macro-regional and national levels, stimulates, accelerates and updates the processes of universalization in the field of law". It is emphasized that the process of globalization influence on the right in general, in the general theoretical and methodical terms, differs by such features and features as: the fundamental and radical nature of the influence of globalization on the right and on the development of his theory; a great variety of ways and forms of influence of globalization on the right; direct and indirect (mainly through economics and politics) influence of the process of global activity not only on the national (domestic) but also on international law, etc.

In addition, the article analyzes the main ways and forms of influence of globalization on the right, outlines the main directions of the impact of globalization on the right.

It is determined what changes occur in the law under the influence of globalization processes. Among them: the change of the essence of law as a phenomenon; there is a certain influence not so much on the essence of law, but on its content, its institutional and functional role, as well as on the goals and tasks that face it, on its purpose; changes occur in the system of sources or legal forms; globalization has some influence on the process of lawmaking, law enforcement and law enforcement.

Along with the consideration of the main directions of importance for a deep understanding of the essence of the changes arising in the law under the influence of processes of globalization and regionalization, also shows the main tendencies of its development. Among them, the tendency of universalization and unification of the law should be distinguished first of all. tendency of wider formation and more active use of the principles of law as a regulator of social relations; tendency to strengthen the role and significance of judicial law; the tendency to expand the legal sector in terms of human rights and citizen.

Key words: globalization, law, legal, systems, national legal system, universalization of rights, methodology, general theory of law and state, sources of law, judicial law, human rights and civil rights.

1. Глобалізація, яка отримала могутній поштовх у другій половині ХХ ст., передбачає оцінку різномірних процесів не тільки в економічних відносинах, але й у галузі політики, права, культури, моралі, всієї складної системи зв'язків, що виникають у сучасному світі між учасниками міжнародного спілкування. Глобалізація – це процес становлення єдиного взаємозв'язаного світу, в якому народи не відокремлені один від одного звичайними протекціоністськими кордонами, які одночасно перешкоджають їхньому спілкуванню, і які захищають їх від неупорядкованих зовнішніх впливів [1, с. 183]. При цьому йдеться не тільки про вплив глобалізації на національні правові системи окремих країн або регіонів, але й про вплив глобальних процесів на правові системи світової спільноти у цілому.

У правовій науковій літературі визначається, що «глобалізація істотно впливає на трансформацію, зміну та модернізацію державно-правових інститутів, норм і відносин на всесвітній, макрорегіональний та внутрішньодержавний рівень, стимулює, прискорює та оновлює процеси універсалізації у галузі права» [2, с. 38].

При цьому процес впливу глобалізації на право у цілому у загальнотеоретичному та методичному плані відрізняється такими особливостями і рисами, як:

а) різнобічність його впливу на право та системність його впливу, які обумовлені самою природою глобальної діяльності «як системна інтеграція ідей, принципів, зв'язків і відносин» [3, с. 13];

б) фундаментальний та разом з тим (у потенційному плані) досить радикальний характер впливу глобаліза-

ції на право і на процес розвитку його теорії. У зв'язку із цим далеко не випадково західні дослідники даної матерії звертають увагу на потенційну можливість, і навіть неминучість «фундаментальних змін» як у самому праві, так і у «його сучасній теорії», вказують на необхідність застосування «плюралістичного підходу» до процесу знання сучасного права та розробки його теорії;

в) велика різноманітність шляхів та форм впливу глобалізації на право та його теорію, результатом якої є інтернаціоналізація права, що виступає у вигляді його рецепції, гармонізації [4, с. 173];

г) прямий та опосередкований (в основному через економіку та політику) вплив процесу глобальної діяльності не тільки на національне (внутрішньодержавне), але й на міжнародне право – на його характер, джерела, зміст, «механізм дії» [5, с. 378];

д) наявність певних меж впливу процесу глобалізації на право, результатом якого, на думку дослідників, є утворення так званого метаява, що сприймається як «закономірна і завершуюча цикл правового розвитку фаза еволюції права, що розкриває на планетарному та космічному рівнях глибинну природу та масштаби права».

На додаток до названих особливостей впливу процесу глобалізації на право, на його окремі інститути та на теорію права, у реальному житті є і інші особливості, які у тому чи іншому ступені, співвідносяться з ними.

За справедливим зауваженням авторів вони значною мірою відображають сучасну соціально-економічну та політичну реальність, яка склалася нині у світі, а також фокусують увагу на тих проблемах та труднощах, які пов'язані з «приспосованням» права до сучасних реалій, що породжені самою глобалізацією [6, р. 53-54].

2. Які існують шляхи та форми впливу процесу глобалізації на право? В яких напрямках глобалізація впливає на право? Відповідаючи на ці та інші їм подібні питання, західні автори, що займаються дослідженням проблем глобалізації, виділяють «як мінімум» три основні напрями її впливу на право, а разом з тим на теорію та методологію його пізнання.

Перший з цих напрямків пов'язується із впливом глобалізації на характер відносин друг з другом національних правових систем, які у силу їх тісного зв'язку та взаємодії у даний час «уже недостатньо досліджувати кожну окремо, а необхідно розглядати їх у загальній системі». Теорії, які існували раніше, і виходили із «самодостатності внутрішньодержавного права» та спрямованості міжнародного публічного права на регулювання лише зовнішніх зв'язків, що виникають між різними державами, «у даний час, на думку авторів, дуже істотно розходяться з реальною дійсністю».

Другий напрямок впливу глобалізації на право і на його теорію асоціюється, на думку західних дослідників – фахівців у галузі англо-саксонського права, переважно зі зміною головного напрямку розвитку даної правової сім'ї, яка все більше фокусується замість проблем внутрішнього правопорядку на проблемах світового (глобального) правопорядку [7, с. 465].

Нарешті, **третій напрямок** пов'язується зі впливом глобалізації не стільки на право як явище, скільки на його теорію та відповідну методологію.

Зазначимо, що процес глобалізації неминуче зачіпає не тільки зовнішні аспекти юридичної матерії – а це саме характер відносин, що відбуваються як між різними правовими системами, так і між правовими сім'ями. Однак безспірним є і той факт, що глобалізація одночасно впливає і на внутрішні процеси, які відбуваються у праві.

Тут слід звернути увагу на наступні зміни у праві, що відбуваються під впливом глобалізації.

По-перше, глобалізація впливає на зміну сутності права як феномену, що все більш активно проявляється як регулятор суспільних відносин не тільки на національному,

але й на наддержавному, глобальному рівні – на рівні відносин транснаціональних корпорацій, міжнародних банків, міждержавних об'єднань і величезної кількості різноманітних неурядових організацій.

Виходячи із загальнофілософського уявлення про сутність права, сформованого у вітчизняній літературі як про «головну, внутрішню, відносно стійку якісну основу права, яка відображає її справжню природу та призначення у суспільстві» [8, с. 32], слід зауважити, що по мірі розвитку глобалізаційних процесів у певній мірі змінюється соціальна сутність як національного, так і міжнародного права. Так, якщо традиційно для вітчизняної юридичної науки радянського періоду сутність права сприймалася виключно у класовому ключі, з точки зору вираження, захисту та закріплення інтересів пануючих класів, то на сучасній стадії розвитку української держави та права вона трактується у більш широкому сенсі. А саме – не тільки як вираз класових, але й інших, зокрема загальнолюдських інтересів. При цьому немає сумнівів у тому, що розгляд сутності права у вигляді «державної волі суспільства, її загальнолюдського та класового характеру» нав'язано не тільки псевдодемократичними реформами, що мали місце у 1990-ті роки в Україні, але й тими глобальними процесами, що відбуваються у сучасному світі.

У зв'язку з цим слід зауважити, що глобалізація як «об'єктивний, неволею діючий процес» [9, с. 5] неминуче приносить у соціальну сутність та зміст національного права поряд із класовим і загальнолюдським інтересом, також і іноземний інтерес. Носіями останнього є не лише більш сильні, промислово розвинені держави стосовно менш сильних і менш розвинутих у цьому плані держав, але й транснаціональний капітал.

По-друге, глобалізація надає певний вплив не стільки на сутність права, але й на його зміст, інституційну та функціональну роль, а також на цілі й завдання, що стоять перед ним, на його призначення. Безумовно, право, незалежно від того, як воно розуміється і сприймається у тому чи іншому суспільстві, як воно відображається і представляється у тій або іншій черговій теорії, завжди було і залишається правом. Воно завжди містило у собі загальнообов'язкові правила поведінки, від кого б вони не виходили і ким би вони не забезпечувались. Право завжди виступало як регулятор суспільних відносин і володіло багатьма іншими ознаками, якими воно, як явище, наділялося його дослідниками і за допомогою яких воно завжди ідентифікувалося.

Однак, як відомо, право ніколи не залишалося незмінним з усіма притаманними йому на тій або іншій стадії розвитку суспільства та держави особливостями, а разом з опосередкованими ними суспільними відносинами постійно змінювалося і розвивалося. Це стосується як сутності, так і всіх інших сторін юридичної матерії, включаючи її формально-юридичний, політико-ідеологічний, інформаційний та інший зміст [10, с. 82].

На гіпотетичне питання про те, **що змінюється у змісті права за ступенем впливу на нього процесів глобалізації**, можливо надати коротку відповідь, що полягає у тому, що національна складова у внутрішньодержавному праві постійно витісняється глобальною складовою і, відповідно, внутрішньодержавні правові стандарти, які наповнюють собою формально-юридичний та інший зміст національного права за рівнем розвитку інтеграційних процесів послідовно витісняються наддержавними, глобальними стандартами.

У техніко-юридичному плані це здійснюється двома способами, а саме – шляхом прямого перенесення правових стандартів, що склалися, з глобального або регіонального рівня, як це має, наприклад, місце в Європейському Союзі, на національний рівень або ж шляхом приведення наявних національних юридичних стандартів у відповідність із наднаціональними стандартами.

Слід визначити, що стандартизація як явище у тій чи іншій мірі властива не тільки юридичній, але й багатьом іншим сферам життя суспільства, таким як екологічна, соціальна, політична, духовна та ін [11, с. 91].

По-третє, процес глобалізації надає певний вплив не тільки на сутність, зміст і призначення права, але і на його джерела, або форми права. Такий вплив відображається на всіх рівнях існування юридичної матерії, а саме – на глобальному, регіональному та внутрішньодержавному (національному). На перших двох рівнях поява та зміна, за рівнем розвитку суспільства та держави, джерел права безпосередньо пов'язані в основному з правотворчою діяльністю наддержавних та міждержавних інститутів, а на національному рівні – як і раніше – переважно з правотворчою активністю держави. У даний час, як свідчить суспільна практика, найбільш сильним і найбільш помітним впливом з боку глобалізації піддалися джерела регіонального та національного права.

Наочним прикладом впливу глобалізації на джерела регіонального права може слугувати процес становлення та розвитку у післявоєнний період різних джерел права Європейського Союзу – таких, як установчі договори; договори, що вносять зміни та доповнення до установчих документів; договори про приєднання нових держав до Європейського Союзу; прецеденти, які створені Європейським судом справедливості; та інші акти [12].

Одним із прикладів впливу глобалізації на джерела національного права може служити еволюція джерел права сучасної України.

Результатом її стало більш широке використання у різних галузях права юридичної угоди як джерела права; фактичне визнання та застосування судової практики (прецеденту) як джерела права; закріплення у Конституції 1996 року положення про те, що «загальновизнані принципи та норми міжнародного права та міжнародні договори України є складовою частиною її правової системи» і що «якщо міжнародним договором України встановлюються інші правила, ніж передбачені законом, то застосовуються правила міжнародного договору».

По-четверте, глобалізація надає певний вплив на процес правотворчості, правозастосування та правоохоронної діяльності. При цьому йдеться не тільки і навіть не стільки про техніко-юридичну та технологічну, як про інституційну сторону питання, про більш широке залучення до правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, поряд із національними державними інститутами, також міжнародних, наддержавних та регіональних інститутів.

Це не тільки ООН, ЮНЕСКО та інші подібні інститути, сформовані у післявоєнний період. До такого роду суб'єктів слід віднести також міжнародні фонди, типу МВФ, міжнародні банки, міжнародні суди, подібні до Гаазького суду (Міжнародного кримінального суду), правоохоронні інститути типу Інтерполу, транснаціональні корпорації та інші міждержавні та наддержавні організації.

3. Поряд із розглядом основних напрямків важливе значення для глибокого розуміння суті змін, що виникають у праві під впливом процесів глобалізації та регіоналізації, має також **вияв основних тенденцій його розвитку**. Серед них слід виокремити насамперед **тенденцію універсалізації та уніфікації права**.

В основі виникнення та розвитку цієї, як і інших її подібних тенденцій, знаходиться об'єктивний процес інтеграції світової економіки, фінансів, засобів зв'язку, засобів масової інформації та інших засобів і сфер життя суспільства, який не міг не відбитися як на еволюції права у цілому, так і на тенденції його подальшого розвитку. Справедливо твердження авторів про те, що універсалізація права, що проявляється у прагненні виробити загальний, всеосяжний підхід до права і його уніфікація, що означає «введення у правові системи держав єдиних норм» [13, с. 40], – явища

не нові у державно-правовому житті різних країн. «Формування та розвиток права (від його примітивних до сучасних розвинених форм)», – писав з цього приводу Б. Нерсесянц, – при всіх особливостях національних систем, по суті, являють собою «історію його все більшої універсалізації та уніфікації, історію руху до все більш глобального права» і ці «історичні властивості, що прогресують, та характеристики права, що розвиваються, знаходять своє вираження, закріплення і здійснення (дію) як в окремих національно-державних системах права, так і у міжнародному праві».

4. Поряд із тенденцією універсалізації та уніфікації права, в умовах глобалізації все більш явно проявляється, як свідчить аналіз прийнятих на міждержавному та наднаціональному рівнях нормативно-правових документів, **тенденція більш широкого формування та більш активного використання принципів права як регулятора суспільних відносин**. При цьому йдеться не тільки про принципи міжнародного права – такі, зокрема, як принцип суверенної рівності держав, принцип їх територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи інших держав, принцип, згідно з яким держави зобов'язані відсторонити у своїх відносинах від загрози застосування сили, рішення спірних питань тільки мирними засобами та іншими принципами, закріпленими в Уставі ООН (1945 р.), у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (1970 р), у Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (1975 г.) і у ряді інших міжнародно-правових документів. Йдеться також про принципи взаємовідносин, які формуються та встановлюються поза державами та поряд з ними між різними суб'єктами, які у науковій літературі прийнято називати «суб'єктами – учасниками глобалізації». Це – міжнародні універсальні та регіональні організації, транснаціональні корпорації, фінансово-інформаційні групи, міжнародні недержавні об'єднання та інші національні інститути.

Між ними, з одного боку, а також між ними і державою – з іншого боку, за рівнем розвитку і під впливом процесу глобалізації складаються такі відносини, які у значній мірі опосередковуються не тільки і навіть не стільки за допомогою конкретних норм, скільки за допомогою принципів права. У західній літературі, присвяченій аналізу взаємин між різними учасниками процесу глобалізації, і насамперед – між державою та транснаціональними корпораціями, виділяються такі, наприклад, принципи, як принцип партнерства, кооперації у вирішенні загальних економічних, фінансових та інших проблем, принцип відносної самостійності суб'єктів глобалізації, принцип співпраці та взаємодопомоги у вирішенні питань глобального управління та інших тісно пов'язаних з ними проблем [14, п. 4] та ін.

Тим не менше, на суголосно формальний характер багатьох правових та неправових принципів, опосередкованих різноманітні відносини, що складаються між різними суб'єктами – учасниками глобалізації, взаємодіючим фактором залишається те, що загальні принципи, а не конкретні норми права займають все більше місце і грають все більш активну роль у системі регулятивних засобів, що використовуються на глобальному та регіональному рівнях. Застосовуючи до національних правових систем загальні принципи, а насамперед саме про них і йдеться, вони розуміються як «положення (правила) об'єктивного права», які «можуть виражатися, а можуть і не виражатися у текстах, але обов'язково застосовуються у судовій практиці і наділені достатньо загальним характером» [15, с. 168], отримали у багатьох країнах своє визнання. У Конституції України з цього приводу вказується, що загальновизнані принципи міжнародного права, поряд із нормами міжнародного права та міжнародними договорами України, є складовою частиною її системи» (ст. 15, п. 4).

5. Окрім і поряд із названими тенденціями, на глобальному та регіональному рівнях у різних формах проявляються і інші, у тій чи іншій мірі пов'язані з ними тенденції. Зокрема, звертають увагу на *тенденції посилення ролі та значення суддівського права*, а разом із ним і його джерелами у вигляді прецеденту та судової практики [16]. Слід мати на увазі, що практична практика Європейського суду з прав людини сьогодні практично впроваджується у національну правову систему України, оскільки сама Конвенція дає Європейському суду право фактичного роз'яснення положень Конвенції, а національні судові органи починають дедалі частіше посилається на прецедентні рішення Європейського суду при вирішенні питань у межах національної судової юрисдикції. Таким чином, Конвенція з прав людини та міжнародні стандарти, які виникли на підставі попередньої практики ЄСПЛ, складають ту юридичну базу, на якій будуються правові принципи національного регулювання відносин держави (державних органів) і особи (юридичної або фізичної). Наприклад, захисний режим Конвенції, встановлений для права власності, яка має забезпечуватись державою, а Стаття 1 Протоколу 1 до Конвенції передбачає, що «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном».

Функціонування міжнародних правових стандартів не обмежується лише юрисдикцією Європейського суду з прав людини. Міжнародні правові стандарти функціонують і у сфері інших міжнародних юрисдикційних органів і, зокрема у сфері міжнародного комерційного арбітражу, особливо при розгляді так званих інвестиційних спорів, де відповідальність за дотримання загальнознайомих міжнародних стандартів покладено на державні органи. Наприклад, стандарт справедливого й однакового відношення (fair and equitable treatment), стандарт мінімального відношення, стандарт ефективності використання юридичних засобів захисту й стандарт стабільності й визначеності юридичних зв'язків (res judicata) дуже часто використовуються міжнародними арбітражними інституціями [17, с. 100].

6. Серед загальних тенденцій розвитку права в умовах глобалізації чіткіше виділяються й інші тенденції, зокрема *тенденція розширення юридичного сектора, що стосується прав людини та громадянина*. Аналіз законодавства, прийнятого після Другої світової війни і особливо наприкінці ХХ ст., свідчить про те, що ця тенденція значною мірою проявляється як на національному, так і на глобальному та регіональному рівнях. Про це свідчать, зокрема, численні конвенції типу Конвенції про попередження злочину геноциду та покарання за нього, Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм національної дискримінації, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про скорочення безграмотності та ін., а також відповідні заяви, включаючи Загальну декларацію прав людини, Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод, Декларацію прав дитини та інші поді-

бні документи, прийняті на глобальному та регіональному рівні. Про посилення розглянутої тенденції свідчать також спеціальні закони, що стосуються прав людини та громадянина, прийняті на рівні національних держав і правових систем, а крім того, глави та розділи конституційних актів, в яких декларуються самі різноманітні права та свободи.

Основним орієнтиром розвитку вітчизняної правової системи проголошується *пріоритет людської особистості, її прав і свобод*, який знайшов своє відображення у ст. 3 Конституції України. А ст. 59 Конституції закріпила право на правову допомогу кожному громадянину України, у тому числі і безоплатну. Це *право на правову допомогу*, гарантоване пп.«с» ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини, прийнятої 11 квітня 1950 року Радою Європи, ратифікованої законом України № 475/97ВР від 17 липня 1997 року.

Одним із найбільш ярих феноменів політичної глобалізації, сучасних державотворчих процесів в Україні – є *сприйняття міжнародних виборчих стандартів*, що мають велику політико-правову цінність. Така цінність міжнародних виборчих стандартів стала особливо очевидною у ХХІ сторіччі, коли багато держав у рамках міжнародного публічного права гармонізують принципи, на яких будуються їх правові системи, визнаючи право громадян на рівний доступ до інформації, на участь в управлінні країною, право обирати та бути обраними як основні права людини.

Останніми роками все більш чітко, порівняно з більш ранніми періодами, простежуються, крім розглянутих, також такі загальні тенденції розвитку права, як тенденція політизації права, що проявляється, зокрема, у тому, що право все частіше використовується на глобальному, регіональному та національному рівні для вирішення «чисто» політичних та політично значущих проблем, що право взагалі, а публічне право зокрема все більше має політизований характер. При цьому, як не без підставно стверджують дослідники, попри те, що «у конституціях та офіційних документах багато говориться про правління держави і правової держави», реальна дійсність, повсякденне життя демонструють, що «у випадках зіткнення права та політики верховенство у більшості випадків залишалося за політикою».

Разом із тенденцією політизації права нині все чіткіше проявляється тенденція поглиблення взаємозв'язку та взаємодії міжнародного права з регіональним і національним правом, все більш широким проникненням міжнародного права (через визнання державами міжнародно-правових стандартів, загальнознайомих принципів і т. ін.) у систему регіонального та національного права; тенденція формування, поряд з економічною, політичною та іншими глобальними системами, «правової системи планетарного масштабу»; тенденція соціального права, суть якої полягає в інтенсивному розвитку у післявоєнний період на різних рівнях людської спільноти соціального законодавства та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нерсесянц В. С. Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире. Государство и право. 2005. № 5. С. 38.
2. Twining W. Globalisation and legal Theory. L., 2000. P. 13.
3. Лукашук И. И. Глобализация, государство, право. XXI век. М.: Юрид. лит-ра, 2000. С. 173.
4. Twining W. Globalisation and legal Theory. L. 2000. P. 51; Santos B. Forward a new common Sense. L.1995. P.P. 360-378.
5. Twining W. Op. cit., P.P. 51-52. 11Twining W. Op. cit. P. 53-54.
6. Хаустова М. Г. Правова глобалізація. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / за ред О. В. Петришина (голова) та ін. Х.: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права. 2017. С. 464-467. (952 с.)
7. Хаустова М. Г. Глобалізація і її вплив на сутність та соціальне призначення держави. Вісник національної академії правових наук України. №4 (75). 2013. С. 32.
8. Косарев А. И. Великая модернизация глобализма. М. 2004. С. 5
9. Битяк Ю. П., Яковлюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. Філософія права і загальна теорія права. 2013. С. 80-93.
10. Тоффлер О. Третья волна. М. 2002. С. 89-103.
11. Shaw J. Law of the European Union. N.Y.2000;

12. Нерсисянц В. С. Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире. Государство и право. 2005. № 5. С. 40.
13. Bennet J. Public Private Partnerships: The Role of the Private Sector in Preventing Funding Conflict. Vanderbilt Journal of Transnational Law. 2002. № 2. Vol. 35. P.P. 711-727; Governance in a Globalising World. N.Y., 2000. P.P. 3-15.
14. Бертель Жан-Луи. Общая теория права. М. 2000. С. 168
15. Brown L., Kennedy T. The Court of Justice of the European Communities. L., 2000; Caldaron R. Precedent in Operation: A Comparison of the Judicial House of Lords and the US Supreme Court. Publik Law. Winter. 2004. International and Comparative Law Quarterly. 2000. Vol. 49 international Encyclopedia of Laws Civil Procedure. The Hague. 2004. Vol. II etc.
16. Фулей Т. Вплив практики Європейського Суду з прав людини на судову практику України: підходи та виміри. Право України. 2015. №2. С. 98-112.
17. Risse The and Sikkink K. The Socialization of international human Rights norms into Domestic Practices: introduction. The Power of Human Rights. International Norms and Domestic Change. Cambridge University Press. 2000. P. P. 4-18.

УДК 340.1

ПРО КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ГАЛУЗІ СПОРТИВНОГО ПРАВА

ABOUT CRITERIA OF DEFINITION SPORTS LAW

Ющик О.О., аспірант

Міжрегіональна академія управління персоналом

У статті розглядається питання критеріїв, за якими спортивне право класифікується як одна з галузей системи права. Відзначається, що у літературі переважає погляд на спортивне право як на нову комплексну галузь права та такі критерії для визначення правових галузей як предмет правового регулювання і метод правового регулювання. Наводиться критична оцінка вказаних поглядів через невизначеність поняття вказаного предмета. Пропонується поняття «предмет у правовому регулюванні» як предмет юридичної норми, її диспозиція, з якої виділяються вихідні права, що становлять основу утворення тієї чи іншої галузі права і єдиний критерій, на основі якого визначаються галузі права, у тому числі спортивне право як окрема галузь. Як вихідні права даної галузі виступають спортивні права, тобто права суб'єктів, пов'язаних зі спортом. Цим зумовлюється необхідність визначення поняття «спорт», від якого залежить поняття спортивного права.

Ключові слова: галузь права, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, юридична норма, спорт.

В статье рассматривается вопрос критериев, по которым спортивное право классифицируется как одна из отраслей системы права. Отмечается, что в литературе преобладает взгляд на спортивное право как на новую комплексную отрасль права и такие критерии для определения правовых отраслей как предмет правового регулирования и метод правового регулирования. Приводится критическая оценка указанных взглядов из-за неопределенности понятия указанного предмета. Предлагается понятие «предмет в правовом регулировании» как предмет юридической нормы, ее диспозиция, с которой выделяются исходные права, составляющие основу образования той или иной отрасли права и единственный критерий, на основе которого определяются отрасли права, в том числе спортивное право как отдельная отрасль. В качестве исходных прав данной отрасли выступают спортивные права, то есть права субъектов, связанных со спортом. Этим обуславливается необходимость определения понятия «спорт», от которого зависит понятие спортивного права.

Ключевые слова: отрасль права, предмет правового регулирования, метод правового регулирования, юридическая норма, спорт.

In the legal literature is the dominant view of sports law as a new complex area of law. With this definition, sports law "overlaps" with most branches of the legal system in one or another part of them. However, it incorporates national and international law, although there is a significant difference between the first and the second in the theory.

Definition of branches in the national legal systems is carried out in the theory of law according to such criteria as the subject and method of legal regulation. The division is right for the branches, institutes on the subject and method of regulation is the main subject of differentiation legal structure of law and legislation.

The division of law and legislation has another, secondary structure, which forms complex arrays of legal norms of various branches of law and legislation, in which the main is the integration of different rules of law special for a certain sphere of society.

The traditional approach to the division of the law in the industry by the criteria of the subject and the method of legal regulation can not be considered convincing from the point of view of logic. The branches of the law must be determined on the basis of one single specific criterion. Discussions about the sectoral division of law on the basis of these criteria do not stop for many decades, since the structure is characterized by a deep internal contradiction that can be overcome only through systematic analysis. It is wrong to call the criterion of division of law the fact that "lies outside the law", in particular the types of social relations. The peculiarities of social relations are determined by certain specific features of the norms, but the field of law forms directly legal norms, and not those relations that are subject to legal regulation.

The branch of sports law in the system of law is determined not by the name of "sports", for which the branch of physical culture can be included into this branch.

A feature that unites different rights into a separate branch of law is the generalized (generic) form of source law, which acts as a constitutional, family, etc. right. From this point of view, the basis for the formation of a certain set of legal norms in a single independent branch of "sports law" is to recognize the appropriate range of initial rights ("sports rights"), that is, the rights of subjects related to sports: athletes, sports coaches, other sub Objects on the basis of which this legal field is being built.

Speaking as an object to which legal regulation is directed, sport also includes "sports relations", the nature of which depends on the specifics of the legal rules of sports law, including the set of rights and responsibilities that are governed by these rules.

Key words: branch of law, subject of legal regulation, method of legal regulation, legal norm, sport.

У сучасних умовах значного розвитку спорту виникають нові суспільні відносини, що потребують їх нормативного регулювання, а разом з цим вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють дану сферу суспільних відносин. Формується у системі права нова галузь – спортивне право. У зв'язку з цим активізуються наукові дослідження, спрямо-

вані на вивчення специфіки даної галузі з метою вироблення адекватних механізмів правового регулювання цієї сфери відносин.

В юридичній літературі, присвяченій темі спортивного права, привертає увагу багатозначність трактувань його сутності. Домінуючим є погляд на спортивне право як на нову

ЮРИДИЧНИЙ НАУКОВИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ ЖУРНАЛ

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ
ФАХОВЕ ВИДАННЯ

www.lsej.org.ua

5' 2018

**Запорізький національний університет
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове фахове видання
«Юридичний науковий
електронний журнал»**

№ 5, 2018

**Електронний журнал включений до переліку електронних фахових видань України
на підставі Наказу МОН України від 21 листопада 2013 року № 1609,
а також до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)**

**Запорізький національний університет
Запоріжжя 2018**

Юридичний науковий електронний журнал – електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Коломосць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор

Заступник головного редактора:

Бондар Олександр Григорович – доктор юридичних наук, доцент

Відповідальний секретар:

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, доцент

Члени редакційної колегії:

Дугенець Олександр Сергійович – доктор юридичних наук, професор (Російська Федерація);
Биргеу Михайло Михайлович – доктор юридичних наук, професор (Республіка Молдова);
Севрюков Олександр Павлович – доктор юридичних наук, професор (Російська Федерація);
Ібрагімов Соліджон Ібрагімович – доктор юридичних наук (Республіка Таджикистан);
Сильченко Микола Володимирович – доктор юридичних наук, професор (Республіка Білорусь);
Манн Томас – доктор юридичних наук, професор (Федеральна Республіка Німеччина);
Колпаков Валерій Костянтинович – доктор юридичних наук, професор;
Кузьменко Оксана Володимирівна – доктор юридичних наук, професор;
Бевзенко Володимир Михайлович – доктор юридичних наук, професор;
Мельник Роман Сергійович – доктор юридичних наук, професор;
Миколенко Олександр Іванович – доктор юридичних наук, професор;
Озерський Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, доцент;
Приймаченко Дмитро Володимирович – доктор юридичних наук, професор;
Лук'янець Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, доцент;
Берлач Анатолій Іванович – доктор юридичних наук, професор;
Калюжний Ростислав Андрійович – доктор юридичних наук, професор;
Курило Володимир Іванович – доктор юридичних наук, професор;
Шишка Роман Богданович – доктор юридичних наук, професор;
Дудоров Олександр Олексійович – доктор юридичних наук, професор;
Лукашевич Віталій Григорович – доктор юридичних наук, професор;
Батанов Олександр Васильович – доктор юридичних наук, професор;
Лютіков Павло Сергійович – доктор юридичних наук, доцент;
Верлос Наталя Володимирівна – кандидат юридичних наук;
Ганзенко Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент;
Макаренков Олексій Леонідович – кандидат юридичних наук;
Ткалич Максим Олегович – кандидат юридичних наук, доцент.

*Рекомендовано до опублікування вченою радою
Запорізького національного університету,
протокол № 3 від 23.10.2018 р.*

**Запорізький національний університет
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове фахове видання
«Юридичний науковий
електронний журнал»**

№ 5, 2018

**Запорізький національний університет
Запоріжжя 2018**